

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КОЛЬ СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 343.85

**ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ
ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ В УКРАЇНІ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович,
Національна академія внутрішніх справ,
головний науковий співробітник

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Нікітін Юрій Вікторович,
Національна академія управління,
завідувач кафедри кримінального права, кримінології
та кримінального процесуального права

кандидат юридичних наук, доцент

Усатий Григорій Олександрович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри кримінального права та кримінології

Захист відбудеться «11» травня 2016 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою:
ДП-680, Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх
справ за адресою: ДП-680, Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «8» квітня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реальне втілення конституційного положення про те, що Україна – правова держава, в якій утвердження і забезпечення прав та свобод людини є її головним обов'язком, передбачає перш за все створення в ній ефективної системи запобігання правопорушенням і злочинам у різних сферах суспільної діяльності, включаючи і злочини, що пов'язані з незаконним заволодінням транспортними засобами. Особливої актуальності зазначена тематика дослідження набуває в сучасних реаліях України, у зв'язку з військовими подіями на її Сході, анексією Криму, а також негативними тенденціями розвитку злочинності, що прослідковуються з 2013 р. і донині, та яка характеризується суттєвими кількісно-якісними змінами в її стані, структурі, динаміці й географії. Усе це в кінцевому підсумку й обумовило відповідні зміни у змісті незаконного заволодіння транспортними засобами, що, зокрема, стосуються усіх системоутворювальних ознак кримінологічної характеристики даного злочину. Так, у 2014 р. порівняно з 2002 р. їх кількість збільшилася на 45,8 %, а щодо 2013 р. – на 86,1 % ¹. Загалом за цей період щорічно вчинялось більше 7 тис. незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні. Зокрема, у 2002 р. зареєстровано 8612 таких злочинів; 2003 р. – 9 тис. 74; 2004 р. – 8200; 2005 р. – 8207; 2006 р. – 7081; 2007 р. – 6806; 2008 р. – 5793; 2009 р. – 5184; 2010 р. – 4278; 2011 р. – 4682; 2012 р. – 5838; 2013 р. – 6794; 2014 р. – 12644; шість місяців 2015 р. – 6201. Зазначене свідчить про неадекватну реакцію держави, її правоохоронних органів та усіх суб'єктів запобігання злочинам, що пов'язані з посяганням на безпеку руху та експлуатації транспорту і право власності, непорушність якого гарантується Конституцією України. До того ж така ситуація показує, що на практиці недостатньо, безсистемно та стереотипно використовуються розроблені в науці новітні технології із запобігання злочинам, включаючи незаконне заволодіння транспортними засобами.

Важливою умовою безпечної роботи транспорту є дотримання всіма особами встановленого порядку користування транспортними засобами, при якому їх використання у сфері руху припустимо лише тими особами, які мають на це право. Саме тому у випадках, коли винна особа незаконно володіє та керує будь-яким транспортним засобом, що є предметом складу злочину, визначеного в ст. 289 КК України, вона порушує встановлений у законі порядок і створює загрозу для безпеки руху та позбавляє власника транспортного засобу можливості реалізувати свої права щодо нього. Водночас підвищену суспільну небезпеку даного злочину становлять випадки його вчинення різноманітними злочинними формуваннями (групою осіб за попередньою змовою; організованими групами та злочинними організаціями), у структурі протиправних діянь яких незаконне заволодіння транспортними засобами щорічно становить від 2 до 3 %.

Отже, у наявності складне теоретико-прикладне завдання, що потребує розв'язання на нових доктринальних засадах з метою не лише підвищення рівня

¹ Дані Управління статистичної інформації та аналізу Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/mai0n/uk/publish/article/544651>.

запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами, а й загалом – ефективності протидії цьому суспільно небезпечному явищу.

Як показав аналіз наукової літератури, існує значна кількість дисертаційних та інших видань з означеної проблематики дослідження. Досить потужне методологічне підґрунтя у цьому контексті створили такі вітчизняні учені, як: О.М. Брисковська, В.А. Звіряка, Ю.Ф. Іванов, О.М. Корнєв, В.П. Кравченко, Я.В. Матвійчук, Б.Ф. Мицак, С.Є. Петров, К.О. Полтава, М.О. Свірін, С.С. Чернявський, Р.В. Щупаківський та ін. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам обґрунтували у своїх працях Ю.В. Александров, Л.В. Багрій-Шахматов, О.М. Бандурка, В.І. Борисов, П.А. Воробей, В.О. Глушков, В.В. Голина, Б.М. Головкін, В.К. Грищук, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, В.В. Коваленко, М.В. Корнієнко, О.М. Костенко, І.П. Лановенко, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, М.І. Мельник, В.А. Мисливий, П.П. Михайленко, В.І. Осадчий, А.В. Савченко, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, Л.М. Стрельбицька, В.Я. Тацій, В.І. Шакур, Н.М. Ярмиш, С.С. Яценко та ін. За кордоном активно розробляють цю проблематику такі вчені, як: Л.Р. Аветисян, А.В. Арендаренко, І.М. Гагарін, М.М. Геловані, Т.М. Грекова, В.І. Єгоров, Г.А. Григер, Б.О. Курінов, В.П. Пантелєєв, Ю.О. Панова, А.А. Піонтковський, О.В. Фунін та ін. Водночас результати вивчення кримінологічної характеристики незаконного заволодіння транспортними засобами та закономірностей розвитку цього злочину з часу прийняття у 2001 р. КК України свідчать про те, що донині на доктринальному рівні недостатньо досліджені ті питання, що зумовили вибір об'єкта та предмета цієї наукової розробки, а саме: не повною мірою з'ясовано зміст поняття «запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами», що має важливе значення для вирішення теоретико-прикладних питань підвищення рівня протидії цьому суспільно небезпечному явищу; відповідно до існуючих міжнародних підходів та практики, недостатньо обґрунтовано включення ст. 289 КК України до розділу XI Особливої частини «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту», а не до розділу VI «Злочини проти власності»; на науковому рівні не виведено поняття «кримінологічна характеристика незаконного заволодіння транспортними засобами України», що досить важливо у зв'язку з необхідністю удосконалення механізму запобігання цьому злочину.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр., затверджених наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347 (п. 4 додатку 10); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2010–2014 рр. (п. 1.2.2), схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 29 від 25 жовтня 2013 р.).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 23 грудня 2014 р. (протокол № 23) та схвалено відділенням Національної академії правових наук України у 2015 р. (п. 795).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є розроблення науково обґрунтованих шляхів і напрямів удосконалення механізму запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- з'ясувати стан досліджень у науці проблем, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами в Україні;
- визначити зміст поняття «запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами»;
- здійснити аналіз міжнародно-правової практики запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами;
- з'ясувати зміст поняття кримінологічної характеристики незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні;
- визначити сучасний стан і тенденції розвитку злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами в Україні;
- встановити детермінанти вчинення незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні;
- надати кримінологічну характеристику особи, яка вчиняє незаконне заволодіння транспортними засобами в Україні;
- з'ясувати віктимологічні аспекти незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні;
- визначити напрями загальносоціального запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні;
- сформулювати зміст спеціально-кримінологічного запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні;
- вивести зміст індивідуального запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні;
- розробити науково обґрунтовані заходи з удосконалення механізму запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із запобіганням незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні.

Предметом дослідження є запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні.

Методи дослідження репрезентовано системою загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які обрано відповідно до теми цієї наукової розробки. Методологічну основу дисертації становить *діалектичний метод* наукового пізнання соціально-правових явищ у їх суперечностях, розвитку та змінах, що дає можливість об'єктивно оцінити сучасний стан запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні в умовах сьогодення. *Історико-правовий метод* використано для визначення ступеня розроблення вибраної тематики дослідження (підрозділ 1.1.); *логіко-семантичний* – для проведення проблемного вивчення категорійно-понятійного апарату (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2, 3.3),

а також формулювання авторських визначень окремих понять (підрозділи 1.2, 2.1); *порівняльно-правовий* – для вивчення зарубіжного досвіду з означеної тематики дослідження (підрозділ 1.3); *догматичний* – для розроблення науково обґрунтованих шляхів і напрямів удосконалення правового механізму запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3); *структурно-функціональний* – для забезпечення комплексного дослідження проблем, що визначені як його задачі (у всіх підрозділах дисертації); *статистичний* – для здійснення аналізу емпіричних даних та при обробці відомостей щодо незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні (підрозділи 2.2, 2.5); *соціологічний* – для проведення аналогічного опитування визначених у цьому дослідженні респондентів (підрозділи 1.2, 2.4, 3.1).

Емпіричну базу дослідження становлять дані державної статистики, Верховного Суду України, МВС України та Генеральної прокуратури України, а також узагальнені результати анкетування 186 працівників карного розшуку, 115 слідчих органів внутрішніх справ, 257 громадян та вивчення 350 архівних кримінальних справ (проваджень), порушених за ст. 289 КК України у Волинській, Житомирській, Київській, Львівській та Рівненській областях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні сучасних проблем запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні. У дисертації обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

– визначено сучасний стан незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні, з урахуванням негативних тенденцій та кількісно-якісних змін у змісті загальної злочинності, що мають місце з 2013 р. та продовжуються донині, а також подій на Сході нашої держави й анексії Криму;

– встановлено детермінанти незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні, що обумовлені як детермінаційним комплексом попередніх періодів розвитку даного злочину (2002–2010 рр.), так і новими, принаймні двома, періодами розвитку цього суспільно небезпечного явища (2011–2013 рр. та 2014 р. – і донині), під час яких на дисертаційному рівні не проводилися наукові дослідження з означеної проблематики;

– здійснено класифікацію осіб, які вчиняють незаконне заволодіння транспортними засобами, а саме – це особи, які: 1) учиняють дане суспільно небезпечне діяння випадково – унаслідок збігу обставин, що склалися на момент вчинення злочину (відсутність власника транспортного засобу в разі, коли працює двигун або не зачинено двері цього засобу); 2) учиняють цей злочин з немотивованих причин (бажання покататись; похизуватись перед друзями); 3) спеціалізуються на вчиненні незаконного заволодіння транспортними засобами та володіють відповідними професійними навичками водія, вчиняючи зазначений злочин з метою створення умов для скоєння інших суспільно небезпечних діянь (розбоїв, грабежів; бандитизму);

– сформульовано авторське поняття «запобігання заволодінню транспортними засобами», під яким слід розуміти діяльність, яку здійснюють згідно із законом уповноважені державою особи та інші суб'єкти, що діють на добровільних засадах, з метою недопущення вчинення цього злочину, усунення його причин і умов, переривання розпочатої злочинної діяльності на різних стадіях її здійснення, а також притягнення суб'єктів учинення цього злочину до кримінальної відповідальності та застосування до них інших заходів кримінально-правового впливу;

– визначено зміст і виведено авторське поняття «кримінологічна характеристика незаконного заволодіння транспортними засобами», що дало можливість у подальшому на теоретичному рівні обґрунтувати в дисертації сукупність заходів, спрямованих на усунення, нейтралізацію, блокування тощо детермінант вчинення даного злочину, а також розробити головні напрями з удосконалення запобіжної діяльності з цих питань;

– розроблено науково обґрунтовані заходи загальносоціального запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні організаційно-технічного характеру, що включають у себе обладнання транспортних засобів індивідуальними «пін-кодами» (за зразком банківських карток); їх зміну в разі придбання цього предмета власності іншою особою; зобов'язання власника транспортного засобу пред'являти при його реєстрації відповідні документи про місце постійного зберігання; обладнання додатковими засобами охорони;

– обґрунтовано необхідність доповнення ч. 1 ст. 1 КК України таким завданням, як «проти дія злочинам» та викладення цієї норми в новій редакції;

удосконалено:

– теоретичні напрацювання щодо перенесення ст. 289 КК України до розділу VI Особливої частини «Злочини проти власності», з огляду на те, що одним із системоутворювальних елементів поняття права власності є право володіння нею (у даному випадку – транспортним засобом). Додатковим аргументом з цього приводу виступає зарубіжна практика, а саме: у більшості держав світу (США, Велика Британія, Японія, Індія та ін.) незаконне заволодіння транспортним засобом, відповідно до закону, належить до тих злочинів, що посягають на право власності, а не на безпеку руху та експлуатацію транспорту;

– вітимологічну складову в діяльності щодо запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні. Зокрема, доведено пріоритетну роль жертв злочинів у виникненні віктиміногенних ситуацій та детермінант вчинення цього злочину;

– зміст індивідуального запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами, а саме: доведено необхідність посилення ролі власників цих засобів у забезпеченні їх недоторканності та безпеки;

– елементи кримінологічної характеристики особи, яка вчиняє незаконне заволодіння транспортними засобами, а саме: доведено, що обов'язковою кримінологічно значущою ознакою, яку слід враховувати при здійсненні запобіжної діяльності та оцінки дій винної особи, є її рівень знань, умінь і навичок управління в подальшому транспортними засобами;

дістало подальший розвиток:

– питання щодо міжнародно-правових підходів і практики запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами. Зокрема, розширено обсяг знань з означеної проблематики шляхом вивчення нормативно-правових актів і правозастосовчої практики майже на всіх континентах світу (американському, євразійському, африканському);

– теоретико-прикладні засади спеціально-кримінологічного запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами, а саме: доведено необхідність внесення змін до чинного законодавства України для того, щоб надати право на проведення оперативно-розшукової діяльності і щодо злочинів середньої тяжкості, питома вага яких у структурі цього злочину становить більше 70 %, а загалом у структурі загальної злочинності – понад 40 %;

– теоретичні напрацювання щодо сучасного стану досліджень у науці питань, пов'язаних із запобіганням незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні, враховуючи проведення антитерористичної операції;

– кримінологічні відомості та загалом елементи кримінологічної характеристики незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні, зміст якої становить інформація про цей злочин у період з 2002 р. по 2014 р. включно.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформовані та викладені в дисертації положення, узагальнення, висновки й рекомендації використовуються у:

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення правового механізму запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні (листи Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 12 березня 2015 р. № 04-18/12-547; 9 квітня 2014 р. № 04-20/12-777; 18 листопада 2014 р. № 04-20/12-2319; 15 жовтня 2015 р. № 04-18/12-2718);

– *практичній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ щодо запобігання даному злочину (акт впровадження в оперативно-службову діяльність УМВС України у Волинській області від 6 серпня 2015 р. № 12/2-7179);

– *навчальному процесі* – для забезпечення викладання навчальної дисципліни «Кримінальне право України» (акт впровадження в навчальний процес навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ від 12 серпня 2015 р. № 46/6-616).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем особисто та є самостійним комплексним дослідженням. Викладені в роботі наукові положення, висновки й рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором самостійно. У статтях і тезах конференцій, поданих у списку публікацій, що виконані в співавторстві, авторський доробок становить 75 %. Наукові ідеї, що належать співавторам цих праць, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки, що сформульовані в роботі, доповідалися й обговорювалися на наукових конференціях та круглих столах: V Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Правові реформи України: проблеми та перспективи» (м. Київ, 16 жовтня 2013 р.);

міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна наука – пенітенціарній практиці» (м. Київ, 24 жовтня 2013 р.); міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми психології, обдарованості та творчості: новітні розробки українських вчених» (м. Київ, 12 червня 2014 р.); круглому столі «Проблеми становлення України як демократичної та правової держави» (м. Київ, 17 жовтня 2014 р.); VI Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції» (м. Київ, 30 жовтня 2014 р.); міжвузівській науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 21 листопада 2014 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна наука – пенітенціарній практиці» (м. Київ, 4 грудня 2014 р.); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 14–15 червня 2014 р.); круглому столі «Сучасні криміналістичні експертизи з розслідування злочинів» (м. Київ, 25 лютого 2015 р.); Всеукраїнській підсумковій науково-практичній конференції «Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах Євроінтеграції України» (м. Київ, 12 березня 2015 р.); круглому столі «Актуальні питання застосування кримінально-виконавчого законодавства» (м. Київ, 18 березня 2015 р.); науково-практичній конференції «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 26 березня 2015 р.); міжвузівській науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 26–27 червня 2015 р.).

Публікації. Основні положення дослідження відображено у 22 наукових працях, з яких сім статей – у наукових фахових виданнях України, одна стаття – у зарубіжному виданні (Республіка Польща), тринадцять матеріалів конференцій і круглих столів та один підрозділ навчального посібника (у співавторстві).

Структура дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що включають у себе одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (289 найменувань) і 17 додатків (на 44 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 263 сторінки, обсяг основного тексту – 186 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження; вказано на зв'язок дослідження з науковими планами та програмами, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет та методологічні засади дослідження, його емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, розкрито наукове та практичне значення одержаних результатів.

Розділ 1 «Теоретичні засади запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Стан досліджень проблем, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами в Україні»* на підставі аналізу наукових розробок з означеної тематики досліджень визначено, що, незважаючи на те, що питання незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні активно

вивчають як фахівці спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право, так і дослідники інших дисциплін кримінально-правового спрямування (криміналістики, кримінального процесуального права), донині недостатньо вивченими та обґрунтованими залишаються ті з них, що мають теоретико-прикладне значення і суттєво впливають на ефективність запобігання даному злочину, а також: а) не сформульовано поняття «запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами»; б) недостатньо вивчено зарубіжний досвід з означеної тематики дослідження, передусім у частині обґрунтування змісту безпосереднього та родового об'єктів цього злочину; в) з урахуванням особливостей складу даного злочину, потребує уточнення та чіткого формулювання зміст поняття «криминологічна характеристика незаконного заволодіння транспортними засобами»; г) не з'ясованими належним чином залишаються віктимологічні аспекти вчинення даного злочину та його окремі напрями запобігання; г) недостатньо вивченими є сучасні детермінанти зазначеного виду злочину; д) потребують переосмислення та розроблення більш ефективних шляхів і засобів існуючі в науці та на практиці напрями криминологічного запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами.

У підрозділі 1.2 «Поняття запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами» визначено зміст і сформульовано поняття «запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами». Теоретико-прикладне значення вирішення даного наукового та практичного завдання полягає в тому, що: по-перше, на доктринальному рівні розширено межі знань щодо змісту запобіжної діяльності стосовно окремого виду злочину (у даному випадку – щодо запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами); по-друге, на практичному рівні визначено основні напрями, форми і засоби діяльності для всіх суб'єктів запобігання злочинам; по-третє, створено відповідне теоретико-методологічне підґрунтя для розроблення науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення механізму запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні. Визначення цього поняття дало можливість створити своєрідне «лекало» як для подальших наукових пошуків для науковців, так і для практиків – для підвищення ефективності запобіжної діяльності в цьому напрямі. Обґрунтовано необхідність доповнення ч. 1 ст. 1 КК України словом «протидія» та запропоновано викласти цю норму в такій редакції: «Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку й громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання та протидію злочинам».

У підрозділі 1.3 «Міжнародно-правова практика запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами» встановлено, що в зарубіжному законодавстві та практиці існує низка позитивних надбань, які варто впровадити в Україні. Відповідно до цього, у роботі обґрунтовано необхідність підвищення адміністративної відповідальності за порушення правил паркування, стоянки та забезпечення охорони транспортних засобів (США, ФРН, Японія); посилення кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння транспортними засобами

(Молдова, Узбекистан, Болгарія); віднесення цього складу злочину до злочинів проти власності (Данія; Швейцарія; Фінляндія); інші заходи (відведення спеціальних платних місць для стоянок транспортних засобів; будівництво автопаркінгів; забезпечення доріг (вулиць та ін.) у населених пунктах камерами відеоспостереження тощо). Крім цього, у зарубіжному законодавстві визначено наявність поряд із загальними нормами кримінального права загального характеру спеціальних норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за тимчасове заволодіння транспортними засобами (Польща, Швеція, Австрія); відсутність узагалі у кримінальному законодавстві деяких зарубіжних держав спеціальних норм, що визначають зміст незаконного заволодіння транспортними засобами – відповідальність за вчинення даного злочину охоплюється змістом злочинів проти власності (Албанія, Китай, країни Південної Америки).

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Сучасний стан і тенденції розвитку злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами в Україні»* визначено, що у 2014 р. кількість таких злочинів порівняно з 2002 р. збільшилася майже вдвічі або на 46,8 %. Визначено залежність коливань (зростання чи падіння) цих показників від динаміки розвитку як загальної злочинності в Україні, так і такого її виду, як організована злочинність. Встановлено такі тенденції незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні в період з 2002 по 2014 рр.: а) з 2002 по 2011 рр. щорічно спостерігалось зменшення кількості цих злочинів; б) з 2011 по 2013 рр. розпочалося щорічне збільшення їх порівняно з 2002 р.; в) з 2014 р. і до сьогодні їх кількість як в абсолютних цифрах, так і у відсотковому відношенні у структурі загальної злочинності зростає вдвічі і має тенденцію до постійного збільшення.

У підрозділі 2.2 *«Поняття кримінологічної характеристики незаконного заволодіння транспортними засобами»* з'ясовано суть і виведено поняття цієї характеристики, а також сформульовано науково обґрунтовані системоутворювальні ознаки, що становлять її зміст, а саме: а) статистичні дані про незаконне заволодіння транспортними засобами в Україні за певний період (з 2002 по 2014 рр. включно); б) відомості лише кримінально-правового змісту; в) рівень вчинення даного злочину, тобто зафіксовану в абсолютних величинах кількість зареєстрованих незаконних заволодінь транспортними засобами та осіб, які їх вчинили в період з 2002 по 2014 рр.; г) структуру (кількість та питома вага вчинення цього злочину окремо за кожною частиною ст. 289 КК України; г) динаміку зазначеного злочину (зміну її рівня та структури протягом досліджуваного періоду); д) кількісно-якісні показники моральної та матеріальної шкоди, завданої злочинцем; е) характер вчинення цього злочину (пріоритетність тих чи інших складів злочинів у певні періоди дослідження); є) відомості про осіб, які вчиняють цей злочин; ж) дані щодо потерпілих від цього злочину.

У підрозділі 2.3 *«Детермінанти вчинення незаконного заволодіння транспортними засобами»* визначено основні з них, а також сформульовано їх поняття. Встановлено такі детермінанти вчинення цього злочину: а) сукупність причин й умов особистісно-мотиваційного характеру, що виражаються у виді

деформованих потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій особи злочинця, сформованих у середовищі, в якому здійснювалася її життєдіяльність (потяг до протиправних пригод, а також діянь в умовах ризику; демонстрація певних індивідуальних переваг над іншими); б) криміногенні ситуації, що зумовили вчинення даного злочину (залишення власником транспортного засобу з працюючим двигуном; із незакритими на замки дверима; добровільна передача власником транспортного засобу іншій особі); в) технічні прогалини транспортного засобу, що пов'язані з відсутністю охоронної сигналізації або її моральною застарілістю; г) інші причини та умови вчинення цього злочину (психофізіологічні та психологічні особливості особи, що підсилюють її чутливість до криміногенних ситуацій; низький рівень застосування до власників транспортних засобів заходів реагування у випадках порушення ними закону (штрафів; вилучення транспортних засобів; заборона керування ними); відсутність на автошлях і в населених пунктах камер відеоспостереження).

У підрозділі 2.4 «Кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє незаконне заволодіння транспортними засобами» виведено «кримінологічний портрет» особи, яка вчиняє зазначений злочин, на основі аналізу її біофізіологічних, соціально-демографічних, морально-психологічних, соціально-рольових та кримінально-правових даних, а саме – це особи: а) віком від 18 до 35 років із загальною (повною) середньою освітою; б) які на момент вчинення даного злочину ніде не навчалися та не працювали (до 70 % у структурі всіх злочинців); в) чоловічої статі (90 %); г) що вчиняли цей злочин у групі осіб (більше 60 %); г) які на момент вчинення даного злочину мали не погашену та не зняту судимість; д) які на час вчинення цього злочину були у тверезому стані; е) які здебільшого володіли професійними навиками керування транспортними засобами.

У підрозділі 2.5 «Віктимологічні аспекти незаконного заволодіння транспортними засобами» визначено, що цей злочин вчиняється в таких віктимологічних ситуаціях: а) у місцях, не обладнаних для стоянки транспортних засобів (на тротуарах, у дворах будинків, за межами населених пунктів); б) на транспортних засобах, не обладнаних охоронною сигналізацією, а також з примітивними дверними замками або при їх не замиканні (залишення транспортного засобу при працюючому двигуні; відкритих дверних вікнах; відсутності пасажирів (інших осіб, які могли б перешкодити вчиненню цього злочину)); в) довірливих стосунках злочинця та потерпілого, у яких останній добровільно передав свій транспортний засіб суб'єкту злочину (по дружбі; знайомому; колезі по роботі, навчанню тощо). Встановлено такі віктимологічні детермінанти даного злочину: 1) зниження рівня правопорядку та загалом ефективності захисту законних прав, свобод й інтересів особи, суспільства та держави загалом, що призвело до підвищення рівня віктимізації в Україні (особливо вразливими в цьому контексті є території на Донбасі); 2) великий потік біженців з окупованих територій на Сході України та Криму, кількість та подальшу міграцію яких у подальшому правоохоронні органи не відслідковують, що створює для цієї категорії осіб умови для незаконного заволодіння транспортними засобами; 3) транспортні засоби, на яких переміщені зі Сходу України та Криму особи прибули з окупованих територій,

не зареєстровано в місцевих підрозділах поліції, що створює умови для вчинення даного злочину, оскільки на їх розшук необхідні додаткові інформаційні ресурси, час, сили та засоби; 4) інші віктимологічні детермінанти (зловживання правом і тимчасове заволодіння чужими транспортними засобами правоохоронними органами та іншими воєнізованими формуваннями; значне зниження життєвого рівня населення за останні роки (2013–2015 рр.), що обумовлює, зокрема, необхідність протиправного пересування громадян на чужому транспорті до місця роботи, навчання, проживання).

Розділ 3 «Головні напрями удосконалення діяльності, пов'язаної із запобіганням незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Загальносоціальне запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами»* визначено, що в системі заходів запобігання злочинам пріоритетне місце посідає діяльність щодо загальносоціального запобігання, тобто комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на подальший розвиток й удосконалення суспільних відносин та усунення або нейтралізацію детермінант, що породжують і зумовлюють вчинення цього злочину. До таких, зокрема, належать заходи, що пов'язані з: 1) удосконаленням охоронних пристроїв на транспортному засобі заводом-виготовлювачем (встановлення на ньому дверних замків з індивідуальними «пін-кодами» за аналогією з банківськими картками, який новий власник може змінити згідно з інструкцією, що додається до документів на цей засіб; 2) ліцензуванням діяльності пунктів прийому металобрухту і так званих «шротів» із встановленням зобов'язань вимагати від громадян, які користуються їх послугами, пред'явлення офіційних довідок про легальні джерела придбання транспортних засобів або деталей до них; 3) збільшенням кількості охоронюваних стоянок, включаючи паркінги, відповідно до кількості транспортних засобів у населеному пункті та з урахуванням транзитного транспорту; 4) розширенням мережі інформаційних послуг для власників транспортних засобів (надання інформації про охоронювані стоянки та паркінги в системі Інтернет; у виді рекламних щитів; довідкових бюро); 5) ліцензуванням діяльності громадян, які продають деталі від транспортних засобів на стихійних ринках та в інших невістановлених для цього місцях.

У підрозділі 3.2 *«Спеціально-кримінологічне запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами»* визначено основні напрями удосконалення цього виду запобіжної діяльності, здійснення якої обумовлено такими обставинами: а) високим рівнем латентності незаконного заволодіння транспортними засобами, що викликано недовірою населення до міліції, з одного боку, та перебільшенням (гіперболізацією) можливостей поліції – з іншого; б) низькою ефективністю досудового розслідування злочинів, унаслідок чого в судах щорічно накопичується значна кількість кримінальних проваджень попередніх років; в) неналежними зусиллями з подолання протидії учасників кримінального провадження, що виражається в різних формах створення перешкод для слідчих у суді; г) дещо необґрунтованою і такою, що не відповідає стану сучасної криміногенної обстановки в Україні, кримінально-правовою політикою держави; г) ліберальною

адміністративно-правовою практикою боротьби з порушниками Правил дорожнього руху. До найбільш ефективних спеціально-кримінологічних заходів запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами належать: 1) заходи профілактики випередження даного злочину (зокрема, пропонується внести зміни до ч. 2 ст. 246 КПК України, дозволивши проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо злочинів середньої тяжкості (у даному випадку – за ч. 1 ст. 289 КК України); 2) заходи профілактики обмеження (обґрунтовується необхідність обов'язкової реєстрації осіб, вимушено переселених з тимчасово окупованих територій України, загалом по державі й по відповідних регіонах, та їх транспортних засобів); 3) заходи усунення (ліквідація недоліків, що зумовлені порушеннями функцій державних органів (апатії та зниження працездатності працівників правоохоронних органів); 4) заходи захисту (засоби охорони та збереження транспортних засобів).

У підрозділі 3.3 «Індивідуальне запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами» обґрунтовано здійснення таких заходів індивідуального характеру: 1) ранньої профілактики (збільшення кількості навчальних годин з курсу «Правознавство» у всіх навчальних закладах (школах, вузах); суттєве збільшення обсягу навчального навантаження з курсу «Кримінологія»; проведення днів «профілактики» на підприємствах, в організаціях, установах); 2) безпосередньої профілактики з різноманітними соціальними патологіями, а також підвищення рівня протидії кримінальній субкультури; 3) профілактики на етапі злочинної поведінки (стосується осіб, які вчиняли раніше незаконне заволодіння транспортними засобами та щодо яких суд прийняв рішення про застосування різних заходів кримінального впливу); 4) профілактики рецидиву (стосується осіб, які відбули кримінальне покарання у виді позбавлення волі та які підлягають адміністративному нагляду). Зокрема, обґрунтовується необхідність видозміни Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та встановлення його щодо всіх осіб, які звільняються з колоній.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації наведено теоретичне узагальнене та нове вирішення наукових завдань щодо розроблення таких положень:

1. Визначено стан досліджень у науці проблем, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами в Україні, а саме: встановлено, що на дисертаційному рівні зазначену проблематику за останні періоди розвитку злочинності (2011–2013 рр. та 2014 р. – і донині) вивчено недостатньо, а також не повною мірою з'ясовано зміст таких понять, як: «запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами»; «кримінологічна характеристика даного злочину»; «кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє цей злочин»; «загальносоціальне, спеціально-кримінологічне та індивідуальне запобігання злочинам». На доктринальному рівні залишаються недостатньо вивченими детермінанти незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні, з урахуванням подій, що відбуваються на окупованих територіях України в Криму та

на Донбасі, й обумовлені значним зниженням рівня правової свідомості та культури населення, посиленням його агресивності, непокори та опору правоохоронним органам.

2. Виведено зміст поняття «запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами» як діяльність, яку здійснюють згідно із законом уповноважені державою особи та інші суб'єкти, що діють на добровільних засадах, з недопущення вчинення даного злочину, усунення його причин і умов, переривання розпочатої злочинної діяльності на різних стадіях її здійснення, а також притягнення суб'єктів учинення його до кримінальної відповідальності та застосування до них інших заходів кримінально-правового впливу. Запропоновано: а) ст. 289 КК України виключити з розділу XI Особливої частини КК; б) доповнити розділ VI Особливої частини КК України ст. 198-1 «Незаконне заволодіння транспортним засобом» у редакції нині діючої ст. 289 КК України; в) примітку 1 до ст. 198-1 КК України викласти в такій редакції: «Під незаконним заволодінням транспортним засобом у цій статті слід розуміти вчинення умисного посягання на право власності особи чи користувача цього засобу всупереч її волі».

Теоретичне значення цього підходу полягає в тому, що таким чином розширено межі знань про зміст запобігання злочинам, а також визначено вузькі місця у змісті даного виду діяльності щодо окремо взятих злочинів. Встановлено, що донині в кримінологічній літературі (підручниках і навчальних посібниках) зазначене питання відсутнє як елемент предмета вивчення, а практичне значення – у тому, що в ньому по-новому обґрунтовано шляхи удосконалення механізму запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні з урахуванням сучасної криміногенної ситуації та різкого падіння довіри населення до діяльності правоохоронних органів.

3. Доведено необхідність більш активного та ефективного впровадження в Україні позитивного міжнародного досвіду з питань запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами. Науково обґрунтовано доцільність виключення ст. 289 КК України з розділу XI Особливої частини та введення її до розділу VI «Злочини проти власності». Основним критерієм такої видозміни виступило поняття «володіння», що є характерним для всіх протиправних посягань на право власності, яке змістовно складається з права володіння, користування та розпорядження. Додатковими доказами при цьому виступили дані про особу злочинця та об'єктивну сторону незаконного заволодіння транспортними засобами, згідно з якими кількість порушень правил безпеки руху суб'єктами вчинення даного злочину є мізерною; міжнародно-правові норми та вимоги ст. 41 Конституції України, відповідно до яких кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, а право приватної власності є непорушним.

4. Визначено сучасний стан і тенденції розвитку злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами в Україні, а саме: їх кількість у середньому щорічно становить 7220 злочинів; при цьому, якщо з 2002 р. (часу першого звітного періоду після прийняття КК 2001 р.) по 2010 р. спостерігалось щорічне зменшення кількості цих злочинів, то з 2011 р. і до сьогодні намітилася чітка тенденція до збільшення їх кількості; їх приріст у 2014 р. до 2002 р. становив

46,8 %, а порівняно з 2013 р. – на 86,1 %. Серед інших кримінологічно значущих ознак визначено такі: а) предмет цих злочинів є здебільшого легкові автомобілі; б) зазвичай ці злочини вчиняють у нічний час; г) найбільш криміногенним місцем є територія, що не перебуває під охороною, та залишення транспортних засобів поза межами населених пунктів.

5. Сформульовано поняття кримінологічної характеристики незаконного заволодіння транспортними засобами, під якою слід розуміти статистичні відомості кримінально-правового змісту про рівень, структуру, динаміку, ціну, характер та географію даного виду злочинів, а також про осіб, які їх вчиняють, і потерпілих від зазначених суспільно небезпечних діянь, що мають кримінологічне значення. Такий підхід не тільки дозволив збагатити теорію пізнання та якісно видозмінити окремі елементи кримінологічної характеристики, а й створити перспективні напрями удосконалення діяльності із запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні на всіх рівнях запобігання.

6. Виведено поняття детермінант вчинення незаконного заволодіння транспортними засобами як сукупність причин, умов та корелянтів, що породжують й обумовлюють вчинення даного злочину, а також взаємодіють і взаємозв'язані між собою та спрямовані на формування особистості злочинця, її волі й свідомості, вчинення зазначеного суспільно небезпечного діяння і досягання злочинного наслідку. Встановлено взаємодіючі, взаємозв'язані та взаємообумовлені групи детермінант вчинення даного злочину, а саме: 1) загальної злочинності, у структурі якої незаконне заволодіння транспортними засобами становить щорічно від 2 до 3 % (загальне явище); 2) організованої злочинності, у процесі якої вчиняється 3 % таких видів злочинів (особливе явище); 3) безпосереднього вчинення даного злочину (поодинокі явище). Доведено необхідність застосування системного підходу до вирішення проблем запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами на правовому, організаційному й технічному рівнях.

7. Здійснено кримінологічну характеристику особи, яка вчиняє незаконне заволодіння транспортними засобами, та виділено такі її складові: а) соціально-демографічні; б) морально-психологічні; в) соціально-рольові; г) кримінально-правові ознаки. З'ясовано, що її основу становлять ті кримінологічно значущі ознаки, що характерні переважно для двох інших типологічних груп (у межах загального кримінологічного портрета злочинця загалом в Україні та особи, яка вчиняє злочини у складі організованих груп і злочинних організаціях), та доведено діалектичний взаємозв'язок загального, особливого й одиничного явищ у механізмі злочинної поведінки особи. Визначено кримінологічний «портрет» особи злочинця, а саме – це особи: а) віком від 18 до 35 років; б) у більше як 90 % – чоловічої статі; в) із середньою повною освітою; г) майже 70 % з яких на час вчинення злочину ніде не навчалися і не працювали та не мали інших джерел доходу; г) раніше не притягалися до кримінальної відповідальності (до 80 % у структурі злочинця); г) мали антисуспільну настанову на вчинення злочину, що була детермінована гіпертрофованими потребами та хибними цінностями і мотиваціями самоствердження в суспільстві.

8. Визначено віктимологічні аспекти незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні та здійснено їх класифікацію на такі групи: 1) віктимна поведінка жертв злочину (недбале ставлення до забезпечення охорони транспортного засобу; некритична оцінка потерпілої особи до вчинюваних нею дій щодо забезпечення технічної безпеки транспортного засобу; довірливе ставлення до оточуючих її осіб та самовільна передача транспорту останнім;); 2) віктимні ситуації, що детермінують вчинення даного злочину (заволодіння транспортним засобом з охоронюваних територій, гаражів та стоянок; заволодіння цим засобом за підробленими документами чи втраченими посвідченнями працівників правоохоронних органів; 3) віктимні якості жертв злочинів (наявність певних елементів антисуспільної настанови особи, домінуючими з яких є безвідповідальне ставлення до свого майна; неухважність; хизування своїми статками;); 4) віктимізація сучасного українського суспільства, що пов'язана з низьким рівнем соціально-матеріального забезпечення громадян; неефективною діяльністю правоохоронних органів, а також самочинними діями й присвоєнням функцій останніх окремими громадськими об'єднаннями та громадянами.

9. Сформульовано поняття загальносоціального запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами як комплекс перспективних правових, організаційних, соціально-економічних, культурно-виховних та інших заходів, що здійснюються системою суб'єктів запобігання злочинам та спрямовані на подальший розвиток і вдосконалення суспільних відносин у сфері забезпечення безпеки руху та експлуатації транспорту, усунення, нейтралізацію, блокування тощо детермінант цього злочину. Визначено такі заходи загальносоціального запобігання: а) організаційно-розпорядчого характеру (встановлення обов'язку для власників транспортних засобів щодо пред'явлення офіційних довідок під час їх реєстрації про місце їх охорони, зберігання тощо); б) технічного спрямування (обладнання транспортних засобів на заводському рівні індивідуальними ключами («пін-кодами») та їх заміна новим власником у разі придбання від інших осіб); в) охоронного характеру (обладнання охоронюваних стоянок, у тому числі у дворах житлових будинків, замість їх хаотичного та безконтрольного розміщення).

10. Визначено зміст та поняття спеціально-кримінологічного запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами як сукупність заходів боротьби зі злочинністю, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, що спрямована на усунення причин й умов, які породжують і сприяють цьому виду злочину, а також недопущення їх вчинення на різних стадіях злочинної поведінки. Обґрунтовано здійснення таких заходів у цьому напрямі та більш ефективного використання: а) негласних співробітників; б) учасників організованих злочинних угруповань; в) спеціальних технічних засобів. Доведено, що у змісті цього запобігання злочинам (кримінологічній профілактиці; відверненні злочинів; припиненні злочинів) у сучасній кримінологічній ситуації, що склалась в Україні, пріоритетними мають стати активні контрзаходи, що вживають спеціалізовані суб'єкти запобігання злочинам (насамперед, правоохоронні органи), а саме: заходи переконання; різні форми примусу; застереження; допомога особам, звільненим з місць позбавлення волі; адміністративний нагляд.

11. Встановлено зміст індивідуального запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні та виведено його поняття, а саме – це комплекс взаємопов'язаних, взаємодіючих і взаємообумовлених зі змістом загальносоціального та спеціально-кримінологічних запобігання злочинності заходів, за наявності фактичних, правових і кримінологічних підстав на стадії, що передують вчиненню цього злочину та передбачає застосування до особи заходів переконання, соціальної допомоги і примусу. Обґрунтовано необхідність здійснення таких індивідуальних заходів: а) розширення кола об'єктів адміністративного нагляду та встановлення його за усіма особами, яких звільнено з колоній; б) профілактичний контроль за місцем проживання або навчання особи, стосовно якої здійснюють заходи профілактики; в) підвищення розміру штрафів до власників транспортних засобів, які порушують правила їх зупинки та стоянки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Колб С. О. Кримінально-правова характеристика незаконного заволодіння транспортними засобами організованими злочинними угрупованнями в Україні / С. О. Колб // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 1 (7). – С. 53–67.

2. Колб С. О. Кримінологічна характеристика злочину, пов'язаного з незаконним заволодінням транспортними засобами організованими злочинними угрупованнями / С. О. Колб, А. В. Гаркуша // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 2. – С. 60–69.

3. Колб С. О. Про деякі перспективи впровадження міжнародно-правових актів у діяльність правоохоронних органів України з питань протидії організованій злочинності / С. О. Колб // Історико-правовий часопис : наук. журн. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – № 2 (4). – С. 145–149.

4. Колб С. О. Стан наукових досліджень в Україні, пов'язаних з протидією незаконному заволодінню автотранспортними засобами організованими злочинними угрупованнями / С. О. Колб // Південно-український правничий часопис. – 2014. – № 4. – С. 37–39.

5. Колб С. О. Кримінально-правова характеристика незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні / С. О. Колб // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Вип. № 1. – Т. 4. – С. 9–15.

6. Колб С. О. Щодо змісту спеціально-кримінологічного запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні / С. О. Колб // Митна справа. – 2015. – № 2 (98). – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 59–64.

7. Колб С. О. Оперативно-розшукова характеристика незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні / С. О. Колб // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. № 32. – С. 91–94.

8. Колб С. О. Про деякі доктринальні положення загальносоціального запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним заволодінням транспортними

засобами в Україні / С. О. Колб // Knowledge.Education law Management Nauka. Oswiata. Prawo. Zdzzadanie. – 2015. – № 1 (9). – С. 108–118.

9. Колб С. О. Кримінальна субкультура: поняття, суспільна небезпека, форми та засоби впливу на правопорядок в установах виконання покарань України : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Колба, О. М. Литвинова. – К. : Ін-т обдарованої дитини, 2015. – 146 с. (підрозділ 3.1 спільно із З. В. Журавською).

10. Колб С. О. Про деякі аспекти оперативно-розшукової діяльності в Україні / С. О. Колб // Правові реформи в Україні: проблеми та перспективи : матеріали V Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 16 жовт. 2013 р.). – К. : НАВС, 2013. – С. 151–153.

11. Колб С. О. Міжнародно-правові підходи до організації протидії діяльності організованим злочинним угрупованням / В. Я. Горбачевський, С. О. Колб // Сучасна наука – пенітенціарній практиці : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовт. 2013 р.). – К. : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2013. – С. 228–231.

12. Колб С. О. Про зміст діяльності деяких суб'єктів запобігання злочинам та правопорушенням в Україні / О. М. Джужа, С. О. Колб // Актуальні проблеми психології, обдарованості та творчості: новітні розробки українських вчених : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 12 черв. 2014 р.). – К. : НАВС, 2014. – С. 43–45.

13. Колб С. О. Кримінологічна характеристика злочину, пов'язаного з незаконним заволодінням автотранспортними засобами злочинними угрупованнями / С. О. Колб // Проблеми становлення України як демократичної та правової держави : матеріали круглого столу (Київ, 17 жовт. 2014 р.). – К. : НАВС, 2014. – С. 22–23.

14. Колб С. О. Про деякі змістовні елементи поняття протидії незаконному заволодінню транспортними засобами організованими злочинними угрупованнями / С. О. Колб // Реформи законодавства України в умовах євроінтеграції : матеріали VI Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 30 жовт. 2014 р.) : [у 2 ч.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – Ч. 1. – С. 161–163.

15. Колб С. О. Кримінально-правова характеристика незаконного заволодіння автотранспортними засобами організованими злочинними угрупованнями в Україні / С. О. Колб // Актуальні проблеми кримінального права : матеріали міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 21 листоп. 2014 р.). – К. : НАВС, 2014. – С. 148–150.

16. Колб С. О. Міжнародно-правові підходи та практика протидії організованим злочинним угрупованням / О. М. Джужа, С. О. Колб // Сучасна наука – пенітенціарній практиці : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4 груд. 2014 р.). – К. : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2014. – С. 21–22.

17. Колб С. О. Поняття протидії незаконному заволодінню автотранспортними засобами організованими злочинними угрупованнями / С. О. Колб // Актуальні питання реформування правової системи України : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 13–14 черв. 2014 р.). – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – С. 203–206.

18. Колб С. О. Про зміст кримінально-правової характеристики злочинів / С. О. Колб // Сучасні криміналістичні експертизи з розслідування злочинів : матеріали круглого столу (Київ, 25 лют. 2015 р.). – К. : НАВС, 2015. – С. 129–133.

19. Колб С. О. Про зміст оперативно-розшукової характеристики незаконного заволодіння транспортними засобами / С. О. Колб // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах Євроінтеграції України : матеріали Всеукр. підсум. наук.-практ. конф. (Київ, 12 берез. 2015 р.). – К. : НАВС, 2015. – Ч. 1. – С. 55–57.

20. Колб С. О. Про деякі змістовні елементи загальносоціального запобігання злочинам, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами в Україні / О. М. Джужа, С. О. Колб // Актуальні питання застосування кримінально-виконавчого законодавства : матеріали круглого столу (Київ, 18 берез. 2015 р.). – К. : Ін-т кримінально-виконавчої служби, 2015. – С. 31–33.

21. Колб С. О. Про деякі доктринальні положення загальносоціального запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним заволодінням транспортними засобами в Україні / С. О. Колб // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : тези доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26 берез. 2015 р.). – К. : НАВС, 2015. – С. 172–176.

22. Колб С. О. Про деякі проблеми впровадження міжнародно-правових актів у діяльність правоохоронних органів України по запобіганню злочинам в Україні / О. М. Джужа, С. О. Колб // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. XII Міжвуз. наук.-практ. конф. (Луцьк, 26–27 черв. 2015 р.). – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – С. 186–188.

АНОТАЦІЯ

Колб С.О. Запобігання незаконному заволодінню транспортними засобами в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2016.

В дисертації на підставі всебічного аналізу стану досліджень у науці проблем, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами в Україні, а також отриманих емпіричних матеріалів і вивчення міжнародного досвіду, з'ясовано поняття запобігання цьому злочину, визначено проблемні питання та розроблено науково обґрунтовані системні заходи з удосконалення механізму загальносоціальної, спеціально-кримінологічної, індивідуальної та віктимологічної запобіжної діяльності в цьому напрямі. Визначено сучасний стан (2002–2014 рр.) і тенденції розвитку даного злочину в Україні, а саме встановлено два періоди його вчинення: а) 2002–2010 рр., під час якого спостерігалось щорічне зменшення кількості незаконного заволодіння транспортними засобами; б) 2011–2014 рр. – різке збільшення цих злочинних проявів, які у 2014 р. порівняно з 2002 р. зросли на 46,8 %, а у співставленні з 2013 р. – на 86,1 %.

Ключові слова: запобігання злочинам, транспортні засоби, право володіння, кримінологічна характеристика, особа злочинця, детермінанти злочинності, віктимність, суб'єкти запобіжної діяльності.

АННОТАЦІЯ

Колб С.А. Предупреждение незаконного завладения транспортными средствами в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2016.

В диссертации на основании всестороннего анализа состояния исследований в науке проблем, связанных с незаконным завладением транспортными средствами в Украине, а также полученных эмпирических материалов и изучения международного опыта, исследовано понятие предупреждения этого преступления, определены проблемные вопросы и разработаны научно обоснованные системные мероприятия по усовершенствованию механизма общесоциальной, специально-криминологической, индивидуальной и виктимологической предупредительной деятельности в этом направлении. Кроме этого, определены современное состояние (2002–2014 гг.) и тенденции развития этого преступления в Украине, а именно установлено два периода его совершения: а) 2002–2010 гг., во время которого наблюдалось ежегодное уменьшение количества незаконного завладения транспортными средствами; б) 2011–2014 гг. – резкое увеличение этих преступных проявлений, которые в 2014 г. по сравнению с 2002 г. увеличились на 46,8 %, а с 2013 г. – на 86,1 %.

Установлены три группы детерминант, порождающих и обуславливающих совершение этого преступления: 1) детерминанты общей преступности (общее явление); 2) детерминанты организованной преступности, в структуре которой 3 % преступлений связано с незаконным завладением транспортными средствами (особенное явление); 3) детерминанты непосредственного совершения этого преступления (единичное (конкретное) явление). Выведен криминологический портрет личности преступника, основу которого составляют наиболее существенные признаки, а именно – это лица: 1) в возрасте 18–35 лет; 2) преимущественно (более 90 %) мужского пола; 3) имеющие полное общее среднее образование; 4) впервые (почти (80 %) совершившие преступления; 5) имеющие соответствующие социально-психологические и психические отклонения в развитии, а также такие патологии, как: наркомания, алкоголизм, токсикомания. Установлено, что в механизме преступного поведения личности значительную роль играют виктимологические аспекты, проявляющиеся через: а) виктимное поведение потерпевших от этого преступления; б) виктимологические ситуации и отношения между преступником и жертвой преступления; г) общую виктимизацию населения Украины в современных условиях, обусловленную низким жизненным уровнем, неудовлетворительным социально-материальным состоянием,

недоверием к правоохранительным органам, а также малоэффективной деятельностью всех без исключения субъектов предупреждения преступлений.

Усовершенствован понятийный аппарат по указанной научной проблематике, а именно: сформулированы следующие авторские дефиниции: «предупреждение незаконного завладения транспортными средствами»; «криминологическая характеристика незаконного завладения транспортными средствами»; «общесоциальное предупреждение незаконного завладения транспортными средствами»; «специально-криминологическое предупреждение незаконного завладения транспортными средствами»; «индивидуальное предупреждение незаконного завладения транспортными средствами».

Ключевые слова: предупреждение преступлений, транспортные средства, право владения, криминологическая характеристика, личность преступника, детерминанты преступности, виктимность, субъекты предупредительной деятельности.

SUMMARY

Kolb S. Preventing misappropriation of vehicles in Ukraine. – *Manuscript.*

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; penal law. – The National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2016.

Dissertation based on a full analysis of scientific research related to the problems of misappropriation of vehicles in Ukraine, and the empirical materials of studying international experience, elucidated the concept of preventing crime, defined main issues and developed scientifically based system of measures on improvement social mechanism, criminological, individual and victimological preventive activities. Determined the modern state (2002-2014) and tendencies of this type of crime in Ukraine. It has two periods of the commission: a) 2002-2010, during which it has been observed decrease in the annual number of misappropriation of vehicles; b) the 2011-2014 - a sharp increase of these criminal offenses, which in 2014 compared to 2002 grown by 46.8% and in comparison with 2013 - by 86.1%.

Keywords: crime prevention, vehicles, ownership, criminological characteristics, an offender, determinants of crime, potential victim, authorities on prevention.